

ਮੁਖਵਾਕ ਨੰਬਰ ੧੨੪

[ਆਦਿ ਅੰਗ ੭੨੯]

**ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਭਾਂਡਾ ਹਛਾ ਸੋਇ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵਸੀ ॥ ਭਾਂਡਾ ਅਤਿ ਮਲੀਣੁ ਧੋਤਾ ਹਛਾ
ਨ ਹੋਇਸੀ ॥ ਗੁਰੁ ਦੁਆਰੈ ਹੋਇ ਸੋਝੀ ਪਾਇਸੀ ॥ ਏਤੁ ਦੁਆਰੈ ਧੋਇ ਹਛਾ ਹੋਇਸੀ ॥ ਮੈਲੇ ਹਛੇ
ਕਾ ਵੀਚਾਰੁ ਆਪਿ ਵਰਤਾਇਸੀ ॥ ਮਤੁ ਕੋ ਜਾਣੈ ਜਾਇ ਅਗੈ ਪਾਇਸੀ ॥ ਜੇਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ
ਤੇਹਾ ਹੋਇਸੀ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਉ ਆਪਿ ਵਰਤਾਇਸੀ ॥ ਚਲਿਆ ਪਤਿ ਸਿਉ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਿ
ਵਾਜਾ ਵਾਇਸੀ ॥ ਮਾਣਸੁ ਕਿਆ ਵੇਚਾਰਾ ਤਿਹੁ ਲੋਕ ਸੁਣਾਇਸੀ ॥ ਨਾਨਕ ਆਪਿ ਨਿਹਾਲ ਸਭਿ
ਕੁਲ ਤਾਰਸੀ ॥੧॥੪॥੬॥**

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ॥

ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ੭੨੯ ਅੰਗ 'ਤੇ ਸੂਹੀ ਰਾਗਣੀ ਵਿੱਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਰੂਪ ਭਾਂਡੇ ਦੀ ਸੁੱਧਤਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਭਾਂਡਾ ਹਛਾ ਸੋਇ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵਸੀ ॥

ਸੋਇ=ਉਹ ਭਾਂਡਾ=ਅੰਤਹਕਰਨ ਹਛਾ=ਸੁੱਧ ਹੈ ਜੋ=ਜਿਹੜਾ ਤਿਸੁ=ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭਾਵਸੀ=ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੀ ਅੰਤਹਕਰਨ ਸੁੱਧ=ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਜੀਵ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਉੱਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨੀ ਭਾ ਜਾਵੇ।

ਯਥਾ— ੧. ਕਰਮ ਸੁਕਰਮ ਕਰਾਏ ਆਪੇ ਆਪੇ ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਮੰ ॥ [ਸੋਰਠਿ ਮਃ ੧, ਅੰਗ ੬੩੪]

੨. ਕਰਮ ਸੁਕਰਮ ਕਰਾਏ ਆਪੇ ਇਸੁ ਜੰਤੈ ਵਸਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹਿ ॥

[ਸਿਰੀਰਾਗ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੭੭]

ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਜੀਵ ਦੇ ਹੱਥ ਵਸ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਮ=ਸਮਾਨ ਕਰਮ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਾ ਬੁਰਾ, ਨਾ ਭਲਾ ਤੇ ਸੁਕਰਮ=ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਮ, ਕੁਕਰਮ=ਖੋਟੇ ਕਰਮ ਜੀਵ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪੂਰਬਲੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੁਭ ਸੰਸਕਾਰ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ, ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਮ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਦੀ ਸੁਧੀ ਹੋ ਕੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਗਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— ਕਰਮ ਸੁਕਰਮ ਕਰਾਏ ਆਪੇ ਕੀਮਤਿ ਕਉਣ ਅਭੇਵਏ ॥ [ਸੂਹੀ ਮਃ ੧, ਅੰਗ ੭੬੬]

ਭਾਂਡਾ ਅਤਿ ਮਲੀਣੁ ਧੋਤਾ ਹਛਾ ਨ ਹੋਇਸੀ ॥

ਜੋ ਅੰਤਹਕਰਨ ਰੂਪੀ ਭਾਂਡਾ=ਬਰਤਨ ਅਤਿ=ਬਹੁਤਿਆਂ ਪਾਪਾਂ ਕਰਕੇ ਬੜਾ ਮਲੀਣੁ=ਗੰਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਅੰਤਹਕਰਨ ਰੂਪ ਭਾਂਡਾ ਜੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਜਲ ਨਾਲ ਭੀ ਧੋਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਉਹ ਹਛਾ=ਸੁਧ ਨਾ=ਨਹੀਂ ਹੋਇਸੀ=ਹੋਏਗਾ।

ਯਥਾ— ਭਾਂਡਾ ਧੋਵੇ ਕਉਣੁ ਜਿ ਕਚਾ ਸਾਜਿਆ ॥

ਧਾਤੂ ਪੰਜਿ ਰਲਾਇ ਕੂੜਾ ਪਾਜਿਆ ॥

ਭਾਂਡਾ ਆਣਗੁ ਰਾਸਿ ਜਾਂ ਤਿਸੁ ਭਾਵਸੀ ॥

ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਜਾਗਾਇ ਵਾਜਾ ਵਾਵਸੀ ॥

[ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੧੪੧੧]

ਉਪਰਲੀਆਂ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾਂਡੇ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਇਥੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਭਾਂਡੇ ਦਾ ਬਾਹਜ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਅੰਤੀਵ ਭਾਵ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ

ਯਥਾ— ਆਪੇ ਭਾਂਡੇ ਸਾਜਿਅਨੁ ਆਪੇ ਪੂਰਣੁ ਦੇਇ ॥

ਇਕਨੀ ਦੁਧੁ ਸਮਾਈਐ ਇਕੁ ਚੁਲੈ ਰਗਨੁ ਚੜੇ ॥

[ਸਲੋਕ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੪੭੫]

ਆਪ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਵਾ—ਅੰਤਹਕਰਨ ਰੂਪੀ ਭਾਂਡੇ ਸਾਜੇ ਹਨ, ਆਪ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਣ=ਪੂਰਨ ਤਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੁਭ ਅਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ, ਵਾ—ਸੁਖ ਦੁਖ ਕਰਕੇ, ਇੱਕ ਅੰਤਹਕਰਨ ਰੂਪ ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਸੁਖ ਰੂਪ ਦੁੱਧ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਅੰਤਹਕਰਨ ਰੂਪ ਭਾਂਡੇ ਚਿੰਤਾ ਵਾ—ਕ੍ਰੋਧ ਰੂਪ ਚੁਲੇ ਉਪਰ ਸਦਾ ਚੜ੍ਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੁਖ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਐਸਾ ਸਿਧਾਂਤ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਮੇਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਸਭ ਅੰਤਹਕਰਨ ਰੂਪੀ ਭਾਂਡੇ ਤੂੰ ਹੀ ਸਾਜੇ ਹਨ ਤੇ ਗੁਣ ਰੂਪ ਵਸਤੂ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਗੁਣ ਸੁਭਾਅ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ, ਤੈਸਾ ਗੁਣ-ਸੁਭਾਅ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਸਭ ਭਾਂਡੇ ਤੁਧੈ ਸਾਜਿਆ ਵਿਚਿ ਵਸਤੁ ਹਰਿ ਬਾਰਾ ॥

ਜੋ ਪਾਵਹਿ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚਿ ਵਸਤੁ ਸਾ ਨਿਕਲੈ ਕਿਆ ਕੋਈ ਕਰੇ ਵੇਚਾਰਾ ॥

[ਆਸਾ ਮ: ੪, ਅੰਗ ੪੪੯]

ਹੋਰ ਜੀਵ ਕੋਈ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੋਈ ਬਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਘੁਮਿਆਰ ਭਾਂਡੇ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਂਡੇ ਇਕੋ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਵਸਤੂਆਂ ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀਆਂ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਕਥਨ ਹੈ

ਯਥਾ— ਕੁਮ੍ਹਰੈ ਏਕੁ ਜੁ ਮਾਟੀ ਗੁੰਧੀ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਬਾਨੀ ਲਾਈ ॥

ਕਾਹੂ ਮਹਿ ਮੋਤੀ ਮੁਕਤਾਹਲ ਕਾਹੂ ਬਿਆਧਿ ਲਗਾਈ ॥

[ਆਸਾ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੪੭੯]

ਘੁਮਿਆਰ ਵੀ ਇੱਕ ਹੀ ਹੈ। ਮਿੱਟੀ ਵੀ ਇਕੋ ਥਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਗੁੰਧਦਾ ਹੈ। ਬਾਨੀ=ਬੰਨੀ-ਰੰਗਤ ਭਾਵ ਕੇ ਭਾਂਡਿਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਗਜ ਮੋਤੀ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਬਿਆਧ=ਵਿਸ਼ਟਾ, ਗੰਦਗੀ, ਮੂਤਰ ਆਦਿ ਨਿਕੰਮੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਭਾਂਡਿਆਂ-ਭਾਂਡਿਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਅੰਤਰਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਤਹਕਰਨ ਰੂਪੀ ਭਾਂਡੇ ਇਕੋ ਹੀ ਮਾਟੀ=ਸੂਖਮ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ, ਕਿਸੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪੀ ਮੋਤੀ ਔਰ ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਬਿਆਧਿ=ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਭੋਗਣ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਾ—ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਕਰਨ ਰੂਪ ਔਗੁਣ ਈਰਖਾ ਦੁੱਖ ਰੂਪ ਮਲ-ਮੂਤਰ ਬਿਆਧ ਲਗਾਈ ਗਈ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਭਾਂਡੇ ਭਾਉ ਪਵੈ ਤਿਤੁ ਆਇ ॥ ਯੁਰਿ ਤੈ ਛੋਡੀ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇ ॥

[ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੮੭੮]

ਅੰਤਹਕਰਨ ਰੂਪ ਭਾਂਡਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਸੋਝੀ ਨਾਲ ਸੁਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੈ ਹੋਇ ਸੋਝੀ ਪਾਇਸੀ ॥ ਏਤੁ ਦੁਆਰੈ ਧੋਇ ਹਛਾ ਹੋਇਸੀ ॥

ਦੁਆਰੈ ਤੋ ਭਾਵ ਦੁਆਰਾ, ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸੋਝੀ=ਸਮਝ ਸੂਝ ਬੂਝ ਪਾਉਣਾ ਕਰੇ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਹੋ ਕੇ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ, ਰਜਾ ਵਿੱਚ ਹੋ ਕੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਨੂੰ ਸੁਧ ਕਰਨ ਦੀ ਗਿਆਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ। ਏਤੁ ਦੁਆਰੈ ਤੋਂ ਭਾਵ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਰੂਪ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਧੋਇ=ਧੋਵੇ ਤਾਂ ਅੰਤਹਕਰਣ ਹਛਾ=ਸੁਧ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਅੰਤਹਕਰਣ ਸੁਧ ਕਰਨ ਦੀ ਰੀਤ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸਾਏ ਮਾਰਗ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮੈਲੇ ਹਛੇ ਕਾ ਵੀਚਾਰੁ ਆਪਿ ਵਰਤਾਇਸੀ ॥

ਮੈਲੇ ਅੰਰ ਹਛੇ=ਸੁਧ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਆਪ ਹੀ ਵਰਤਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਮੈਲੇ ਤੋ ਹਛੇ=ਸੁਧ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਵਾ—ਬੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਗਿਆਨ ਅੰਤਹਕਰਣ ਨੂੰ ਮੈਲੇ ਤੋਂ ਸੁਧ ਕਰਨ ਦਾ ਆਪ ਹੀ ਵਰਤਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮਤੁ ਕੋ ਜਾਣੈ ਜਾਇ ਅਗੈ ਪਾਇਸੀ ॥

ਮਤੁ=ਮਤਾਂ ਕੋ=ਕੋਈ ਜਾਣੈ=ਸਮਝੇ ਕਿ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਜਾਇ=ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਪੁਰਸ਼ ਵੀ ਅਗੈ=ਪਰਲੋਕ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਪਾਵੇਗਾ, ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇਗਾ। ਬਲਕਿ

ਜੇਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ਤੇਹਾ ਹੋਇਸੀ ॥

ਜੇਹੇ=ਜੇਹੇ ਜਿਹੇ ਕੋਈ ਕਰਮ ਕਮਾਇ=ਕਰੇਗਾ ਤੇਹਾ=ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਉਸਨੂੰ ਹੋਇਸੀ=ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਯਥਾ— ੧. ਜੇਵੇਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਵਦਾ ਤੇਵੇਹੇ ਫਲਤੇ ॥ [ਸਲੋਕ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੩੧੭]

੨. ਜੈਸਾ ਕਰੇ ਸੁ ਤੈਸਾ ਪਾਵੈ ॥ ਆਪਿ ਬੀਜਿ ਆਪੇ ਹੀ ਖਾਵੈ ॥ [ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੬੬੨]

੩. ਜੈਸਾ ਕਰੇ ਸੁ ਤੈਸਾ ਪਾਏ ॥ [ਗੋਂਡ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੮੬੯]

੪. ਜੈਸਾ ਬੀਜਹਿ ਤੈਸਾ ਖਾਸਾ ॥ [ਗਉੜੀ ਗੁਆਰੇਰੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੧੭੬]

ਸਾਖੀ—ਪ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟਰ, ਦੁਰਯੋਜਨ ਦਾ ਪਿਤਾ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਅੰਧਾ ਹੀ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਸਦਾ ਸੌ ਦਾ ਸੌ ਪੁੱਤਰ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੇ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਬੜੇ ਦੁਖੀ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕੈਸਾ ਕਰਮ ਹੀਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇੱਕ ਤਾਂ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਅੰਧਾ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬਤੀਤ ਹੋਈ। ਅੰਧੇਪਣ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਸੌ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਮਰ ਜਾਣ ਦਾ ਦੁਖ ਸਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਭੱਠ 'ਤੇ ਭੁੱਜ ਰਹੇ ਦਾਣੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਪਤਾ ਲਗੀ ਚਲਦਾ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਕਿਸ ਕਰਮ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਐਹੋ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਦੁਖ ਸੁਖ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੰਦਾ ਕਰਮ ਕੀਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਦੁਖ ਮਿਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਐਸਾ ਕੋਈ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੈ ਇਹ ਪੂਰਬਲੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਹੈ। ਪ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਧਰਮ, ਤਪੱਸਿਆ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਸੌ ਜਨਮ ਦੀ ਗਿਆਤ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ। ਪਿਛਲੇ ਸੌ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਐਸਾ ਬੁਰਾ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਅੰਨੇ ਹੋਣ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਦੀ। ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੇਰੇ

ਇਸ ਸੌ ਜਨਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਵ ੧੦੭ (ਇੱਕ ਸੌ ਸਤਵੇਂ) ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਵੇਖ ਕਿ ਤੂੰ ਅੱਕ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਟਿੱਡੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸੂਲ ਨਾਲ ਵਿੰਨ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਅੰਨ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਅੰਨ੍ਹਾ ਜਨਮਿਆਂ ਹੈ ਉਸੇ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਤੈਨੂੰ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ ਸੀ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਬੜੀ ਝੜੀ ਲਗੀ ਤੇਰੇ ਮੀਰ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਨੇ ਬਾਹਰੋਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੰਸਾਂ ਦੇ ਸੌ ਬੱਚੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਮਾਸ ਖੁਆ ਦਿੱਤਾ। ਸੁਆਦ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਮੀਰ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਜਾਨਵਰ ਦਾ ਹੀ ਮਾਸ ਲਿਆਇਆ ਕਰ ਬੜਾ ਹੀ ਸੁਆਦ ਸੀ, ਮੈਂ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਸੌ ਬੱਚਾ ਮਾਰ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਮੀਰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੇ ਖੁਆ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਹੰਸ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਏ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵੀ ਬੱਚਾ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਉਹਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਖਿਲਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਮਾਸ ਜਿਸ ਪਾਪ ਆਤਮਾ ਨੇ ਜੀਭ ਦੇ ਸੁਆਦ ਵਾਸਤੇ ਖਾਧਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਗਵਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸੰਤਾਨ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦੁਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੇ ਪਾਪਾਤਮਾ! ਤੇਰਾ ਸੌ ਪੁੱਤਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰੇ ਸਾਡੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ ਵੀ ਸੰਤਾਨ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦੁਖ ਭੋਗੇਂ। ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੇਰੇ ਪੁੰਨ ਬਹੁਤੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਪਾਪ ਕਰਮ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਦੀ ਵਾਰੀ ਨਾ ਆਈ ਤੇ ਹੁਣ ਪੁੰਨ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਭਾਵ ਕਿ ਇੱਕ ਸੌ ਸਤਵੇਂ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੋਨੋਂ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਟਿੱਡੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭੰਨਣ ਤੋਂ ਅੰਨੇ ਹੋਣ ਦਾ ਦੁਖ ਤੇ ਹੰਸਾਂ ਦੇ ਸੌ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਤੋਂ ਸੌ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦੁਖ ਸਹਿਣਾ ਪਿਆ।

ਯਥਾ— ਪੁੰਨੀ ਪਾਪੀ ਆਖਣੁ ਨਾਹਿ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਰਣਾ ਲਿਖਿ ਲੈ ਜਾਹੁ ॥

ਆਪੇ ਬੀਜਿ ਆਪੇ ਹੀ ਖਾਹੁ ॥ ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੀ ਆਵਹੁ ਜਾਹੁ ॥ [ਜਪਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ ੪]

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਉ ਆਪਿ ਵਰਤਾਇਸੀ ॥

ਹਰਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਾ=ਦਾ ਨਾਉ=ਨਾਂ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਾਇਸੀ=ਵਰਤਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਵਾ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜੋ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਆਪ ਜਪਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਜਪਾਉਣ ਰੂਪ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤਾਇਸੀ=ਵਰਤਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਚਲਿਆ ਪਤਿ ਸਿਉ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਿ ਵਾਜਾ ਵਾਇਸੀ ॥

ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਪਤਿ=ਇਜ਼ਤ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਨੂੰ ਸਵਾਰਿ=ਸਫਲਾ ਕਰ ਕੇ ਪਰਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲਿਆ=ਤੁਰਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਵੀ ਜਸ ਰੂਪੀ ਵਾਜਾ ਵਾਇਸੀ=ਵਜਦਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਿ ਦਰਗਹ ਚਲਿਆ ॥

ਸਚੀ ਦਰਗਹ ਜਾਇ ਸਦਾ ਪਿਛੁ ਮਲਿਆ ॥ [ਵਾਰ ੧੯, ਪਉੜੀ ੧੪]

੨. ਚਲੈ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਿ ਵਖਰੁ ਸਚੁ ਲੈ ॥ ਪਤਿ ਪਾਏ ਦਰਬਾਰਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਬਦਿ ਭੈ ॥

[ਸੂਹੀ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੭੫੧]

੩. ਪਤਿ ਨਾਮੁ ਪਾਵਹਿ ਘਰਿ ਸਿਧਾਵਹਿ ਝੋਲਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀ ਰਸੋ ॥

ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ਸਬਦਿ ਰਸੁ ਪਾਈਐ ਵਡਭਾਗਿ ਜਪੀਐ ਹਰਿ ਜਸੋ ॥

[ਤੁਘਾਰੀ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੧੧੧੩]

ਮਾਣਸੁ ਕਿਆ ਵੇਚਾਰਾ ਤਿਹੁ ਲੋਕੁ ਸੁਣਾਇਸੀ ॥

ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰਾ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਉਸ ਦੇ ਜਸ ਰੂਪੀ ਵਾਜੇ ਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣਾਇਸੀ=ਸੁਣਾਏਗਾ।

ਨਾਨਕ ਆਪਿ ਨਿਹਾਲ ਸਭਿ ਕੁਲ ਤਾਰਸੀ ॥੧॥੪॥੬॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰਮੁਖ ਨਿਹਾਲ=ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਦੁਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਮੁਕਤ ਰੂਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭਿ ਕੁਲ=ਸਭ ਕੁਲਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਸੀ=ਤਾਰਦਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਆਪਿ ਤਰਿਆ ਕੁਲ ਜਗਤੁ ਤਰਾਇਆ ਧੰਨੁ ਜਣੇਦੀ ਮਾਇਆ ॥

[ਸਲੋਕ ਮ: ੩, ਅੰਗ ੫੧੩]

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥

ਮੁਖਵਾਕ ਨੰਬਰ ੧੨੫

[ਆਦਿ ਅੰਗ ੭੩੧]

**ਸੁਹੀ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਹੈ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਮਜੀਠੈ ਰੰਗੁ ॥ ਗੁਰਿ ਤੁਠੈ ਹਰਿ
ਰੰਗੁ ਚਾੜਿਆ ਫਿਰਿ ਬਹੁੜਿ ਨ ਹੋਵੀ ਭੰਗੁ ॥੧॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਹਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਕਰਿ ਰੰਗੁ ॥ ਗੁਰਿ
ਤੁਠੈ ਹਰਿ ਉਪਦੇਸਿਆ ਹਰਿ ਭੋਟਿਆ ਰਾਉ ਨਿਸੰਗੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੁੰਧ ਇਆਣੀ ਮਨਮੁਖੀ ਫਿਰਿ
ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਅੰਗੁ ॥ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਇਓ ਮਨਿ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਸਹਲੰਗੁ ॥੨॥ ਹਮ ਮੈਲੁ
ਭਰੇ ਦੁਹਚਾਰੀਆ ਹਰਿ ਰਾਖਹੁ ਅੰਗੀ ਅੰਗੁ ॥ ਗੁਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਰਿ ਨਵਲਾਇਆ ਸਭਿ ਲਾਥੇ ਕਿਲਵਿਖ
ਪੰਗੁ ॥੩॥ ਹਰਿ ਦੀਨਾ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭੁ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮੇਲਹੁ ਸੰਗੁ ॥ ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਰੰਗੁ
ਪਾਇਆ ਜਨ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਤਨਿ ਰੰਗੁ ॥੪॥੩॥**

ਸੁਹੀ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਹੈ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਮਜੀਠੈ ਰੰਗੁ ॥

ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਚੌਥੇ ਪਾਤਸਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਨਵੇ :- ਹਰੇਕ ਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤੇ ਹਰੇਕ ਰੰਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਮਜੀਠੀ ਰੰਗ ਹੈ। ਅਥਵਾ :- ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹਰੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਹਰਿ-ਹਰਿ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਮਜੀਠਾ=ਪੱਕਾ ਰੰਗ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਮਨ ਰੂਪ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਰੰਗਣਾ ਕਰ। ਇਸ ਮੁਖਵਾਕ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ, ਅਥਵਾ :- ਰਹਾਉ ਦੀ ਤੁਕ ਤੱਕ ਜੋ ਸਿਧਾਂਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਗੂੜ੍ਹ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਸਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ, ਬਾਹਰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰੰਗਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਰੂਪਕ ਅਲੰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਅੰਦਰਲੇ ਨਾਮ ਰੰਗ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਝਾਈ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਰੰਗ ਵਰਗਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਨਾਨ੍ਹਾਂ ਰੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭੀ ਰੰਗ ਇਸ ਰੰਗ ਵਰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜਦੋਂ ਰੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸਮਝਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਰੰਗ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਹੋਰ ਭੀ ਰੰਗ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਰੰਗ ਇੱਕ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਰੰਗ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਲਲਾਰੀ, ਲਲਾਰੀ ਦੀ ਭੱਠੀ ਵੀ ਹੈ। ਲਲਾਰੀ ਕੋਲ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੰਗ, ਕੱਚਾ ਤੇ ਪੱਕਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੁਰਾਤਨ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕਸੁੰਭਾ ਤੇ ਮਜੀਠਾ ਰੰਗ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਸੁੰਭਾ ਰੰਗ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਰੂਪ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਜੀਠਾ ਰੰਗ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਗੂੜ੍ਹੇ ਰੰਗ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਗੂੜ੍ਹਾ ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹਨ ਵਾਸਤੇ, ਲਲਾਰੀ ਦੀ ਇੱਕ ਰੀਤ ਸੀ ਕਿ ਫਟਕੜੀ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕੇ ਕੋਰੇ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਫਟਕੜੀ ਦਾ ਪਾਹ ਦੇਣਾ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤ ਵੀ ਮੈਲ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਨਿਕਲ ਕੇ ਕੱਪੜਾ ਮੈਲ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਰੰਗਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ :

ਯਥਾ— ਨਾਨਕ ਪਾਹੈ ਬਾਹਰਾ ਕੋਰੈ ਰੰਗੁ ਨ ਸੋਇ ॥

[ਆਸਾ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੪੬੮]

ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੋਰੇ ਵਸਤਰ ਨੂੰ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਿਆ ਕਰਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹਣ ਵਾਸਤੇ ਪਾਹ ਦੇਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਰੰਗ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਮਝੀਏ ਤਾਂ ਇੱਕ ਉਹ ਭੀ ਰੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਪਾਣੀ ਲੱਗਣ ਨਾਲ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਧੁੱਪ ਲੱਗਣ ਨਾਲ, ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਖਤਮ ਕਰ ਬੈਠਦਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਕਚਾ ਰੰਗੁ ਕਸੁੰਭ ਕਾ ਥੋੜ੍ਹਿਆ ਦਿਨ ਚਾਰਿ ਜੀਉ ॥

[ਸੁਹੀ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੭੫੧]

੨. ਦੇਖਿ ਕਸੁੰਭਾ ਰੰਗੁਲਾ ਕਾਹੇ ਭੁਲਿ ਲਾਗੇ ॥੧॥

[ਰਾਗ ਬਿਲਾਵਲ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੮੦੯]

ਕਸੁੰਭ—ਕਸੁੰਭ ਪਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਸੰਗਯਾ, ਸ਼ਿਖ ਅੰਗ ਦੀ ਸ਼ਿਖਾ=ਲਾਟ ਜਿਸ ਦਾ ਫੁੱਲ

ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਇੱਕ ਬੂਟਾ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਫੁੱਲ ਦੀਆਂ ਕੇਸਰ ਜਿਹੀਆਂ ਤੁਰੀਆਂ। ਇਸ ਦਾ ਲਾਲ ਰੰਗ ਬਹੁਤ ਭੜਕੀਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਧੁੱਪ ਅਤੇ ਜਲ ਨਾਲ ਤੁਰੰਤ ਫਿੱਕਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਚਮਤਕਾਰ ਕਸ਼ੁੰਭ ਰੰਗ ਜਿਹੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਤੁਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਲ ਸੂਹਾ ਰੰਗ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਰੰਗ ਭਾਵੇਂ ਕਾਫੀ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੋਹਣਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੱਚਾਪਣ ਇਤਨਾ ਹੈ ਕਿ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਧੁੱਪ ਦੇ ਸ਼ੇਕ ਨੂੰ ਨਾ ਸਹਾਰਦਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਦੂਜਾ ਪਾਣੀ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਸਪਰਸ਼ਤਾ ਨਾਲ ਤੁਰੰਤ ਫਿੱਕਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਗੁਪ ਨ ਲਾਇ ਕਸ਼ੁੰਭੈ ਜਲਿ ਜਾਸੀ ਢੋਲਾ ॥

[ਸੂਹੀ ਫਰੀਦ ਜੀ, ਅੰਗ ੭੬੪]

ਫਰੀਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇਥੇ ਕਸ਼ੁੰਭੇ ਰੰਗ ਦੇ ਪਦ ਨੂੰ ਦੋ ਭਾਵ ਲੈ ਕੇ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਢੋਲਾ=ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਕਸ਼ੁੰਭੇ ਦਾ ਰੰਗ ਇਤਨਾ ਕੱਚਾ ਹੈ ਕਿ ਧੁੱਪ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਜਾਸੀ=ਜਾਇਆ ਭਾਵ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਲਾਇ=ਲਾਵੇਂਗਾ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਰੰਗ ਉਡ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਭਾਵ ਫਰੀਦ ਜੀ ਕਸ਼ੁੰਭੇ ਦਾ ਅਗਨੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਸ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਅਗਨੀ ਨੂੰ ਕਸ਼ੁੰਭਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਰਥ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਰੂਪ ਅਗਨੀ ਨੂੰ ਜੇ ਮਨ ਰੂਪੀ ਹੱਥ ਲਗਾਵੇਂਗਾ ਤਾਂ ਜਲਿ=ਦਰਾਪ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਕੱਚੇ ਰੰਗ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਗੱਲ ਥਾਂ-ਥਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਜੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਲਿਲਾਰੀ ਕੋਲ ਮਜੀਠ ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਂਗ ਪੱਕਾ ਨਾਮ ਦਾ ਰੰਗ ਹੈ।

ਮਜੀਠ—ਇਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਪੱਕਾ ਲਾਲ ਰੰਗ ਜੋ ਕਿ ਮਜੀਠ ਨਾਂ ਦੀ ਵੇਲ ਵਿੱਚੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਧੌਣ ਨਾਲ ਉਤਰਦਾ ਨਹੀਂ। ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਸੰਤਾਂ ਨੇ 'ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ' ਨੂੰ ਮਜੀਠ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤੇ 'ਜਗਤ ਮੋਹ' ਨੂੰ ਕਸ਼ੁੰਭੇ ਨਾਲ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਨੂੰ ਮਜੀਠੀ ਰੰਗ ਕਹਿ ਕੇ ਇਉਂ ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— ੧. ਤੇਰਾ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਮੰਜੀਠੜਾ ਰਤਾ ਮੇਰਾ ਢੋਲਾ ਸਦ ਰੰਗ ਢੋਲਾ ॥

[ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੭੨੬]

੨. ਕਾਇਆ ਰੰਛਣਿ ਜੇ ਥੀਐ ਪਿਆਰੇ ਪਾਈਐ ਨਾਉ ਮਜੀਠ ॥

ਰੰਛਣ ਵਾਲਾ ਜੇ ਰੰਛੈ ਸਾਹਿਬੁ ਐਸਾ ਰੰਗੁ ਨ ਡੀਠ ॥ [ਤਿਲੰਗ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੭੨੨]

ਗੁਰਿ ਤੁਠੈ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਚਾੜਿਆ ਫਿਰਿ ਬਹੁੜਿ ਨ ਹੋਵੀ ਭੰਠੁ ॥੧॥

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਤੁਠੈ=ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਜਿਸ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਮਨ ਰੂਪੀ ਬਸਤਰ ਨੂੰ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਰੰਗ ਚਾੜਿਆ ਹੈ, ਬਹੁੜਿ=ਮੁੜ ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭੰਠੁ=ਬਿਘਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸੋ, ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਲਿਲਾਰੀ ਸਤਿਸੰਗਤ ਰੂਪ ਮੱਟੀ ਵਿੱਚ ਵੈਰਾਗ ਰੂਪ ਪਾਣੀ ਤੇ ਨਾਮ ਰੂਪ ਰੰਗ ਪਾ ਕੇ, ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀਆਂ ਲੱਕੜਾਂ ਬਾਲ ਕੇ, ਜਪ ਤਪ ਰੂਪੀ ਸੇਕ ਦੇ ਕੇ, ਸੋਹਣਾ ਤੇ ਪੱਕਾ ਨਾਮ ਰੂਪ ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਅੰਤਸਕਰਨ ਰੂਪ ਬਸਤਰ ਨੂੰ ਜੋ ਰਾਗ ਦਵੈਸ਼ ਰੂਪ ਮੈਲ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸ ਮੈਲ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਜਲ ਨਾਲ ਸੁੱਧ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣਾ ਕਰੀਏ, ਫਿਰ ਨਾਮ ਰੂਪ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹੇਗਾ।

ਯਥਾ— ਭੈ ਵਿਚਿ ਖੁੰਬਿ ਚੜਾਈਐ ਸਰਮੁ ਪਾਹੁ ਤਨਿ ਹੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਭਗਤੀ ਜੇ ਰਪੈ ਕੁੜੈ ਸੋਇ ਨ ਕੋਇ ॥

[ਵਾਰ ਆਸਾ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੪੬੮]

ਮਨ ਰੂਪ ਬਸਤਰ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭੈਅ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਰੂਪ ਖੁੰਬ 'ਤੇ ਚੜਾਉਣਾ ਕਰੀਏ। ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਲਜਿਆ ਕਰਨੀ ਇਹ ਤਨਿ=ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਭਾਵ ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ-ਮਨ ਨੂੰ ਪਾਹ ਦੇਈਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ

ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਮਜੀਠੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਮਨ ਰਪੈ=ਰੰਗਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਝੂਠ ਦੀ ਸੋਇ=ਲੇਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ।

ਖੁੰਬਿ=ਧੋਬੀ ਦਾ ਉਹ ਬਰਤਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਪਾਣੀ ਪਾ ਕੇ ਉਪਰ ਬਸਤਰ ਚਿਣ ਕੇ ਤੇਜ ਭਾਫ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੈਲ ਅਲੱਗ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਜੋ ਬਸਤਰ ਨੂੰ ਮੈਲ ਰਹਿਤ ਕਰਕੇ ਵਾ—ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਨੂੰ ਮੈਲ ਰਹਿਤ ਕਰਕੇ ਬਾਹਝ ਜਾਂ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਰੰਗ ਚਾੜਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਜੋ ਮੈਲ ਹੈ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੋਵੇ, ਹਰ ਵਸਤੂ ਦੀ ਮੈਲ ਉਸੇ ਵਸਤੂ ਲਈ ਇਤਨੀ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ ਕਿ ਉਸੇ ਵਸਤੂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਲੋਹੇ ਦੀ ਮੈਲ ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ, ਸ਼ਕਤੀਹੀਣ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਬਸਤਰ ਦੀ ਮੈਲ ਬਸਤਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਲ ਕੇਵਲ ਵਸਤੂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਨਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਬਲਕਿ ਉਸਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਗਾੜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵੀ ਵਿਗਾੜ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਬਿਗੜੇ ਹੋਏ ਮਨ ਦਾ ਹਰ ਕਰਤਬ, ਹਰ ਸੋਚ, ਬਿਗਾੜ ਰੂਪ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਥੇ ਰਾਗ ਦ੍ਰੋਖ ਹੈ, ਉਥੇ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਵੀ ਮਨ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਖਤਰਨਾਕ ਮੈਲ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਪ੍ਰਥਮੇ ਤੇਰੀ ਨੀਕੀ ਜਾਤਿ ॥ ਦੁਤੀਆ ਤੇਰੀ ਮਨੀਐ ਪਾਂਤਿ ॥

ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਤੇਰਾ ਸੁੰਦਰ ਥਾਨੁ ॥ ਬਿਗੜ ਰੂਪੁ ਮਨ ਮਹਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥

[ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੩੭੪]

ਪ੍ਰਥਮੇ=ਪਹਿਲਾਂ, ਨੀਕੀ=ਸੁੰਦਰ ਭਾਵ ਤੇਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਸੁੰਦਰ ਜਾਤਿ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਦੇਹ ਦੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਰੂਪ ਪੰਗਤੀ 'ਤੇ ਤੇਰੀ ਆਗਿਆ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਭਾਵ, ਜੋ ਮਨ ਹੁਕਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦੇਹ ਦੇ ਇੰਦ੍ਰੇ ਉਹੀ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੀਜੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਤੇਰਾ ਸ਼ਾਂਤਕੀ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਅਸਥਾਨ ਸੁੰਦਰ ਸੀ, ਪਰ ਉਥੇ ਸੁੰਦਰ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਨ ਵਾਲੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਰੱਖ ਲਈ, ਜਿਸ ਮੈਲ ਕਰਕੇ ਤੇਰਾ ਰੂਪ ਵਿਗਾੜ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਰਾਗ ਦ੍ਰੋਖ ਤੇ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਰੂਪ ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਉਹ ਰੰਗ ਕਦੇ ਵੀ ਉਤਰਦਾ ਨਹੀਂ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਮਤੀਦਾਸ ਜੀ—ਭਾਈ ਮਤੀਦਾਸ ਜੋ ਕਿ ਭਾਈ ਪਿਰਾਗਾ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਹਨ। ਭਾਈ ਪਿਰਾਗਾ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦਾ ਸਿੱਖ, ਛਿੱਬਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮਹਾਤਮਾ ਗੌਤਮ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਕੜੀਆਲਾ ਪਿੰਡ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਹਿਲਮ, ਜੋ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਪਿਰਾਗੇ ਦੇ ਚਾਰ ਸਪੁੱਤਰ ਸਨ—ਭਾਈ ਮਤੀਦਾਸ, ਸਤੀਦਾਸ, ਜਤੀਦਾਸ, ਸਖੀਦਾਸ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਭਾਈ ਮਤੀਦਾਸ ਜੀ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣਾ ਦੀਵਾਨ ਥਾਪਿਆ ਸੀ। ਭਾਈ ਮਤੀਦਾਸ ਤੇ ਸਤੀਦਾਸ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਦਿਲੀ ਵਿਖੇ ਹੋਈ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਲੋਹ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿੱਚ ਕੈਦ ਸਨ ਤਾਂ ਭਾਈ ਮਤੀ ਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਆਰੇ ਨਾਲ ਚੀਰਨ ਦਾ ਫਤਵਾ ਦਿਵਾਇਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਬੂਲ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਜਲਾਦ ਆਰੇ ਨੂੰ ਤਿੱਖਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਰੇ ਨੂੰ ਤਿੱਖਾ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਤਿੱਖਾ ਕਰਾਂਗਾ। ਜਲਾਦਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਰੋਤੀ ਨਾਲ ਆਰੇ ਨੂੰ ਤਿੱਖਾ ਕਰਾਂਗੇ, ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਮਨ ਨੂੰ ਤਿੱਖਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਸਾਧਨ ਹੈ ? ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਬਖਸ਼ਿਆ ਜਪੁਜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ। ਜਿਸ ਜਪੁਜੀ ਦੇ ਰੰਗ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਚਾੜਨਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਤੀਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਰੀ ਇੱਛਾ ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਲਾਦਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਮੇਰਾ ਮੁਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿੰਜਰੇ ਵੱਲ ਹੋਵੇ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਪੁਜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਅਜੇ ਅਸੰਖ ਜਪੁ ਵਾਲੀ ਪਉੜੀ 'ਤੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ ਕਿ ਜਲਾਦਾਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜਲਾਦਾਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਸੀ ਕਿ ਚੀਰ ਬਿਲਕੁਲ ਸਿੱਧਾ ਹੋਵੇ, ਜੇ ਤੁਹਾਡੀ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਚੀਰ ਟੇਢਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਗਲਤ ਰੰਗਤ ਨਾ ਦੇ ਦੇਵੇ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਆਰੇ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਡੋਲ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦ ਕਿ ਮੈਂ ਅਡੋਲ ਖੜ੍ਹਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਹੋਰ ਅਸਚਰਜ ਗੱਲ ਹੋਈ ਕਿ ਸਰੀਰ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਜਪੁਜੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਤੇ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਰਹੀ।

**ਅਰੋਧ ਅਰਧ ਚਿਰਾਇ ਸੁ ਭਾਰਾ ॥ ਪਰਯੋ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਰ ਰੂ ਦੇ ਫਾਰਾ ॥
ਦੋਨਹੁੰ ਤਨ ਤੇ ਜਪੁ ਜੀ ਪਵੈ ॥ ਹੇਰਤ ਸਭ ਕੇ ਅਚਰਜ ਬਵੈ ॥੪੬॥**

[ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰਾਸਿ ੧੨, ਅੰਸੂ ੫੪]

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭਾਈ ਮਤੀਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਮਨ ਨਾਮ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਮਜੀਠੇ ਦਾ ਰੰਗ ਕਪੜੇ ਨੂੰ ਹਢਾਉਣ-ਪਾਟਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਚੀਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਹ ਰੰਗ ਉਤਰਿਆ ਨਹੀਂ।

**ਯਥਾ— ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਾਧ ਅਤਿ ਗੂੜੀ ਜਿਉ ਰੰਗੁ ਮਜੀਠ ਬਹੁ ਲਾਗਾ ॥
ਕਾਇਆ ਕਾਪਰੁ ਚੀਰ ਬਹੁ ਫਾਰੇ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਨ ਲਹੈ ਸਭਾਰਾ ॥**

[ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੪, ਅੰਗ ੯੮੫]

ਮੇਰੇ ਮਨ ਹਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਕਰਿ ਰੰਭੁ ॥

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਤੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਜੋ ਰਾਮ=ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਰੰਭ=ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨਾ ਕਰ।

ਗੁਰਿ ਤੁਠੈ ਹਰਿ ਉਪਦੇਸਿਆ ਹਰਿ ਭੇਟਿਆ ਰਾਉ ਨਿਸੰਭੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਤੁਠੈ=ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸਿਆ=ਉਪਦੇਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਸੰਭੁ=ਨਿਸੰਕ ਹੋ ਕੇ ਰਾਉ=ਰਾਜਾ ਰੂਪ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਭੇਟਿਆ=ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਅਥਵਾ :—ਉਸ ਨੂੰ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਰੂਪ ਸੰਭ=ਸੰਕਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਮੁੰਧ ਇਆਣੀ ਮਨਮੁਖੀ ਫਿਰਿ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਅੰਭੁ ॥

ਜੋ ਜੀਵ ਰੂਪ ਮੁੰਧ=ਇਸਤਰੀ ਮਨਮੁਖੀ=ਮਨਮੁਖਤਾ ਕਰਕੇ, ਇਆਣੀ=ਅਗਿਆਤ, ਬੇਸਮਝ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਫਿਰਿ=ਮੁੜ ਕੇ ਅੰਭੁ=ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ-ਜਾਣਾ, ਭਾਵ ਜੰਮਣਾ ਤੇ ਮਰਨਾ ਬਣਿਆ ਰਹੇਗਾ।

ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਇਓ ਮਨਿ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਸਹਲੰਭੁ ॥੨॥

ਐਸੀ ਮਨਮੁਖ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਹਰਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਭੁ=ਮਾਲਿਕ ਚਿਤਿ=ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਆਇਓ=ਆਇਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਦੂਜਾ=ਦਵੈਤ ਭਾਉ=ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਸਹਲੰਭੁ=ਜੁੜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ :—ਦੂਤ ਭਾਅ ਦੇ ਸਹ=ਨਾਲ ਲੰਭੁ=ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹਮ ਮੈਲੁ ਭਰੇ ਦੁਹਚਾਰੀਆ ਹਰਿ ਰਾਖਹੁ ਅੰਗੀ ਅੰਭੁ ॥

ਅਨਵੇ :—ਅੰਭੁ=ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਹਰਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਅਸੀਂ ਦੁਹਚਾਰੀਆ=ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਾਂ, ਆਪ ਮੇਰਾ ਅੰਗੀ=ਪੱਖ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਜੰਮਣ-ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਾਖਹੁ=ਰੱਖ ਲਵੋ। ਅਥਵਾ :—

ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਅੰਗੀ=ਪੱਖੀ ਹੋਂ ਤਿਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣਾ ਅੰਗੀ=ਪੱਖ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਲਵੋ।

ਗੁਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰਿ ਨਵਲਾਇਆ ਸਭਿ ਲਾਥੇ ਕਿਲਵਿਖ ਪੰਡੁ ॥੩॥

ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਰੂਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸਰਿ=ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਨਵਲਾਇਆ=ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਇਆ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਡੁ=ਚਿੱਕੜ ਰੂਪ ਸਾਰੇ ਕਿਲਵਿਖ=ਪਾਪ ਲਹਿ ਗਏ ਹਨ।

ਹਰਿ ਦੀਨਾ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭੁ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮੇਲਹੁ ਸੰਡੁ ॥

ਹੇ ਦੀਨਾ=ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਦਿਆਲੂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੈਂ ਦੀਨ=ਗਰੀਬ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਸਤਿਸੰਗਤ ਦੇ ਸੰਡੁ=ਨਾਲ ਮੇਲਣਾ ਕਰੋ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਨਤੀ ਹੈ।

ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਪਾਇਆ ਜਨ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਤਨਿ ਰੰਡੁ ॥੪॥੩॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸਨੇ ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਕੇ ਹਰਿ=ਪ੍ਰੇਮਸ਼ਰ ਦੇ ਰੰਗੁ=ਪ੍ਰੇਮ ਵਾ-ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਮਨ ਅਤੇ ਤਨ ਨੂੰ ਨਾਮ ਵਾ-ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥